

ФІНАНСОВІ ФАКТОРИ ВИБОРУ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

**Мирослава
Кондратенко,**
асистент кафедри
фінансів ДВНЗ
«Київський
національний
економічний
університет імені
Вадима Гетьмана»

У статті розглянуто підходи до розкриття змісту соціальної держави. На основі аналізу наявних фінансових умов запропоновано доцільну для реалізації в Україні модель соціальної держави.

Актуальність теми. Незважаючи на те, що Конституцією України закріплено норму, згідно з якою Україна визнається соціальною державою [8], поділитися позитивним досвідом розбудови соціальної держави і здійсненням ефективної соціальної політики, поки що неможливо. За оцінками ООН, 78% жителів країни залишаються за межею бідності [12]. Це, звісно, не єдиний показник, який характеризує соціальну державу. Зауважимо, що на урядовому рівні взагалі відсутня концепція розбудови соціальної держави в Україні, немає чіткого розуміння, що це таке і якою вона має бути. Отже, обґрунтування вибору моделі соціальної держави з урахуванням можливостей її реалізації в Україні залишається актуальним. Особливо важливо звернути увагу на фінансові фактори, які створюють певні обмеження при вирішенні даної проблеми.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Питанню розбудови соціальної держави приділяється значна увага у науковій літературі. Саму ідею соціальної держави ми знаходимо у працях В. Ойкена, Г. Бласко, Л. Ерхарда, Ж. Рюефа, М. Алле, Ф. Хаєка, Л. Мізеса, М. Фрідмена. Погляди видатних представників світової фінансової думки були розвинуті у працях сучасних економістів О. Мурашина, Н. Хоми Н.М., О. Скрипнюка, С. Завадського, А. Сіленка, В. Коляденка, Є. Тадевосяна, Т. Семігіної, С. Калашникова, В. Шаповала, Л. Морозової. Моделі розвитку соціальної держави досліджували Т. Токарський, Ю. Скулиш, А. Шевчук, О. Піщуліна, О. Куценко, А. Горбачик та ін. Проте бракує праць, у яких вибір моделі соціальної держави обґрун-

товується з огляду на фінансові можливості її реалізації, виходячи з фінансового стану держави, суб'єктів господарювання, населення та перспектив розвитку державних фінансів в Україні.

Постановка завдання. Мета написання статті - запропонувати доцільну для реалізації в Україні модель соціальної держави з урахуванням наявних фінансових можливостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Звернімося, ще раз до основоположників ідеї соціальної держави. В. Ойкен вважає, що «тут збільшити заробітну плату, там відвернути нещасні випадки на виробництві чи створити благодійні організації - все це, без сумнівів, важливо, але цього ще недостатньо... Робітники і всі ті, хто перебуває в залежності чи в тяжкому становищі, можуть вимагати більшого, ніж просто співчуття, чуйність чи соціальна допомога від ситуації до ситуації» [11, с. 403-404]. Учений мав на увазі, що найбільшою цінністю для людини є правопорядок і можливість працювати, щоб реалізувати себе та заробити на життя. Варто навести думку Л. Мізеса: «не метафізичні попередження, а розуміння практичної доцільності роблять нерозумним проголошення законного права на засоби до існування... Крім того, вірити в те, що прийняття подібних законів може звільнити нужденних від принизливих особливостей, характерних отриманню милостині, означає піддатися ілюзіям. Чим більше щедрими будуть ці закони, тим більш пунктуальним повинно бути їх застосування. Свобода дій людей, яких внутрішній голос спонукає до милосердних вчинків, буде замінюватися свободою дій бюрократів. Важко сказати, легшою

чи тяжчою зробити це долю непрацевдатних членів суспільства» [10,с.788]. Дійсно, ніколи людина не буде впевненою і незалежною, розраховуючи на когось чи на щось. З логічної точки зору, неможливо бути забезпеченим завдяки державі, оскільки, економіка не зацікавлена просто віддавати обмежені матеріальні блага, їх треба заробити; крім цього, держава не знає і фінансово не здатна задовольнити потреби всіх людей в повному обсязі.

Г. Бласко прямо стверджує, що «підкування про вічне блаженство являється справою церкви, а не держави. Духовне і фізичне здоров'я являється цілком державної культури, а не економічної політики» [4,с.10]. Аналогічною є точка зору Л.Мізеса «ми можемо повністю розділяти релігійні і етичні заповіді, проголошуючи, що обов'язок людини допомагати нещасним побратимам, обділеним природою. Але визнання цього обов'язку не дає відповіді на питання відносно методів його реалізації» [10,с.787]. До того ж, якщо уповати на духовні цінності людини, то релігійні притчі вчать нас працювати: «Піди до мурахи, лінивець, подивись на дії його, і будь мудрим. Немає у нього ні начальника, ні наставника, ні повелителя; Проте він заготовляє літом хліб свій, збирає в час жнив їжу свою. Доки ти, лінивець, будеш спати? Коли ти встанеш від сну твого? Трохи поспиш, трохи подрімаєш, трохи, склавши руки, полежиш: І прийде, як прохожий бідність твоя, і нужда твоя, як розбійник...» [3].

Видатний німецький державний діяч Л. Ерхард також вважає, що людина має працювати, а не розраховувати на допомогу ззовні. На його думку: «...коли, всі зусилля соціальної політики направлені на те, щоб кожну людину вже з моменту її народження уберігати від всіх мінливостей життя, тобто, коли намагаються дуже міцно огородити людину від всіх змін долі, тоді - і це доволі ясно - неможна вимагати від людей, вихованих в таких умовах, щоб вони виявили в необхідній мірі такі якості, як життєва сила, ініціатива, потяг до досягнень у виробництві та інші найкращі якості, настільки доленосні в житті і майбутньому нації, які,

крім того, являються передумовою для створення заснованого на особистій ініціативі соціального ринкового господарства» [6,с.231]. З цим важко не погодитись. Дійсно, якщо людина ініціативна, то вона має бажання змінювати, впливати, тобто працювати, що й треба для добробуту.

Разом з цим зазначені вчені не заперечують, що є спільні соціальні проблеми, які потребують вирішення, а саме: задоволення потреб людини, збільшення заробітної плати, бідність, безробіття, соціальна рівність, свобода та ін. В. Ойкен, Г. Бласко, Л. Ерхард, Ж. Рюефф, М. Алле, Ф. Хаєк, Л. Мізес, М. Фрідмен одностайні щодо обов'язкової наявності ринкової економіки, яка є рушійною силою вирішення соціальних питань. Так, згідно з Г. Бласко, «якщо ціль бідних полягає не в задоволенні почуттів заздрощів та помсти, а у ефективному підйомі добробуту, тоді необхідно обрати соціальне ринкове господарство» [4,с.13]. Роль держави ж у вирішенні цих проблем вбачається по-різному. Французький учений М. Алле «виступає за активну роль держави, але тільки у своїй власній сфері діяльності. Децентралізована і конкурентна організація економіки не тільки не протистоїть свідомому втручанням суспільства з відповідним планом, але навпаки вимагає його...» [1,с.22]. Тоді, як М.Фрідмен наполягає: «якщо не можна зовсім усунути державне втручання, то його треба принаймні обмежити суворими рамками... найкращий шлях забезпечення стабільного розвитку - сліпе «правило», що не залежить від поточної кон'юнктури [17,с.129]. Більш нейтральну позицію займає Ф. Хаєк, наголошуючи на тому, що «примус виправданий лише заради забезпечення такого устрою, в якому кожний може використовувати свої здібності та знання у власних цілях за умови, що він не втручатиметься в так само захищені інтереси інших» [18,с.167]. Це твердження, на нашу думку, є найбільш справедливим і загальноприйнятним.

На основі ідеї соціальної держави сформувалися моделі її реалізації, підходи до розкриття змісту яких представлені у табл.1

Підходи до розкриття змісту моделей соціальної держави

№	Модель соціальної держави		
	Корпоративна	Ліберальна	Соціал-демократична
1.	Т. Токарський [16]		
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Рівномірний розподіл ступеня відповідальності за долю громадян між державою і особистістю; ✓ помірний рівень перерозподілу прибутку; ✓ рівень соціального забезпечення залежить від особистого внеску громадян в страхові фонди; ✓ має місце неповна зайнятість; ✓ рівень оподаткування і соціальної допомоги - помірний 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Громадяни максимально відповідають за себе; ✓ держава забезпечує лише визначений, мінімальний рівень соціальної підтримки; ✓ високий рівень перерозподілу прибутку; ✓ забезпечення мінімального рівня соціальних гарантій для значної частини населення; ✓ відносно високий рівень зайнятості; ✓ високий рівень оподаткування. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Максимальний рівень соціального патерналізму держави; ✓ мінімальна соціальна відповідальність людини; ✓ високий рівень перерозподілу прибутків; ✓ рівне соціальне забезпечення всіх громадян; ✓ проведення політики повної зайнятості; ✓ високий рівень податків і соціальної допомоги - низький рівень бідності.
2.	Ю. Скулиш [15]		
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Держава сприяє розвитку інститутів професійної самопідтримки (обов'язкового соціального страхування); ✓ соціальне страхування має перевагу перед адресною соціальною допомогою; ✓ соціальні права тісно пов'язані з поняттям класу та статусу. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Соціальна підтримка вразливих верств суспільства, за допомогою інституту соціальної допомоги; невисокі єдині тарифні ставки у сфері пенсійного страхування; ✓ розподіл матеріальних благ близький до того, який забезпечується ринком; ✓ ринкова діяльність та приватне страхування заохочуються державою як альтернативи суспільного захисту; ✓ охоплення соціальним забезпеченням є мінімальним, адресним і залежить від рівня доходів. 	<p>«Ідеальні» характеристики моделі:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ всеосяжний характер держави; ✓ повна зайнятість; ✓ рівність; ✓ універсальність: право на основі соціальної гарантії (у натуральному й грошовому вираженні) для широкого спектра соціальних обставин і життєвих ситуацій; ✓ належна якість таких гарантій: соціальні послуги мають високу якість і надаються професіоналами у певній сфері; ✓ достатність гарантій: грошові трансферти, особливо для низької доходної групи, досить щедрі, щоб забезпечити «нормальний» рівень життя.
3.	А. Шевчук [19]		
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Соціальне страхування; ✓ органи влади всіх рівнів готові замінити ринок праці донором певних виплат; ✓ перерозподіл доходів є незначним. ✓ систему оподаткування доходів фізичних осіб - від суми оподаткування віднімається величина доходу, призначена на кожного члена сім'ї, яка утримується зі спільного сімейного бюджету; 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Домінують виплати соціальної допомоги, скромні універсальні «трансферти» чи помірковані програми соціального забезпечення, які призначають особам з низьким рівнем доходу; ✓ соціальні реформи надто обмежені традиційним, ліберальним підходом до значення праці, щоби соціальні виплати не замінювали роботи як основного джерела доходів; величини соціальних виплат: невисокі, доступ населення обмежений, а користування ними пов'язане зі зниженням соціального статусу особи; 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Гарантування всім рівного права на високі життєві стандарти; ✓ велике значення мають профспілки (громадські організації) та робітничі рухи, партії лівого спрямування; ✓ рівне оподаткування всіх громадян незалежно від рівня їх доходів; ✓ соціальну допомогу отримують лише ті родини, які справді її потребують; ✓ питання критеріїв визначення потреб домогосподарств та доступу до соціальних виплат є предметом постійних політичних дискусій;

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ державні інституції не повинні ні замінити сім'ю, ні ускладнювати останній виконання нею основних самоврядних функцій забезпечення своїх членів необхідними засобами для існування. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ держава стимулює приватний ринок праці як пасивно (гарантуванням мінімуму доходу), так і активно (через субсидювання приватних програм соціальної допомоги); ✓ дотримуються принципи свободи особистості, дії вільного ринку, волонтаризму та універсальності. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ обов'язком органів влади є справедливе «збирання» податків і подальший перерозподіл суспільного доходу.
4.	О. Піщупіна [13]		
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Висока стратифікація доходів і соціального статусу; ✓ помірна залежність від ринкового внеску, незначне державне забезпечення з орієнтацією на некомерційних добродійників; ✓ принцип корпоративної відповідальності, підприємства стимулюють робітників до максимального трудового внеску, шляхом різних видів соціальних гарантій; ✓ держава, і недержавні організації, і громадяни мають відповідну частку відповідальності за соціальний добробут у суспільстві; ✓ більшу увагу у державі мають підприємства, що володіють власною розвинутою соціальною інфраструктурою, власними соціально-страховими фондами; ✓ фінансовою основою є кошти підприємств і корпоративних соціальних фондів. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Відносно висока стратифікація доходів і державна інтервенція, що регулює ринкові відрахування у фонди соціального захисту; принцип особистої відповідальності кожного члена суспільства за себе і свою родину; ✓ роль державних структур у безпосередній реалізації соціальної політики мінімізована; ✓ фінансову основу реалізації соціальних програм складають приватні заощадження і приватне страхування, а не кошти державного бюджету; ✓ держава бере на себе відповідальність за збереження лише мінімальних доходів громадян і за становище лише найбільш вразливих верств населення; ✓ держава максимально стимулює створення і розвиток у суспільстві різних форм недержавної соціальної політики, недержавного соціального страхування і соціальної підтримки, а також різних способів підвищення громадянами своїх доходів; ✓ вагомою складовою є укорінення у свідомості громадян почуття високої особистої відповідальності за своє благополуччя і ставлення до держави не до як єдиного джерела соціальних благ, а як до гаранта прав і свобод. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Незалежність від ринку; ✓ низька стратифікація; ✓ інтенсивне державне забезпечення і фінансування; передбачає принцип солідарної відповідальності; перерозподіл матеріальних благ: багатий платить за бідного, здоровий - за хворого, молодий - за старого; ✓ фінансовими механізмами перерозподілу є державний бюджет і державні соціально-страхові фонди, кошти яких спрямовуються на забезпечення широкого спектру державних соціальних гарантій, що надаються населенню переважно безкоштовно.
5.	О. Куценко, А. Горбачик [9]		
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Провідним тут є принцип субсидіарності, який передбачає взаємність участі держави, громадських організацій та сім'ї в забезпеченні соціального благополуччя індивіда; 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Розвиває уявлення про індивіда як самодостатнього суб'єкта, відповідального за наслідки своїх дій (або їх відсутність); 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Підкреслює цінність активної громади, самореалізації індивіда в праці та колективного захисту від соціального неблагополуччя;

<p>✓ суспільство та держава відповідають за забезпечення свободи волі індивіда, можливість його соціального включення, суспільну солідарність;</p> <p>✓ висока соціальна зрілість громадян, громадянських спільнот, включених у суспільство, так і постійне переосмислення форм і технологій соціальної відповідальності держави з урахування високої рухливості сучасного суспільства, обмеженості економічних ресурсів та появи нових соціальних проблем.</p>	<p>✓ якщо індивід потрапляє в стан соціального неблагополуччя, то держава і громадськість мають докласти зусиль до спрямування дій індивіда у нормативне річище, до стимулювання та підтримки індивідуальної активності;</p> <p>✓ у випадку неспроможності індивіда до соціальної активності ліберальна держава пропонує заходи для компенсації некомпетентності таких громадян.</p>	<p>✓ підтримує конкурентність громадських організацій в наданні соціальних послуг та спрямована проти соціального паразитства;</p> <p>✓ суспільна та державна підтримки широко надаються індивідам для забезпечення рівності можливостей їх участі в житті суспільства і, перш за все, для забезпечення їх активності в суспільно необхідній праці;</p> <p>✓ суттєво обмежує зростання економіки, а висока «вартість утримання» держави посилює соціальні ризики надмірного навантаження працюючих громадян.</p>
---	--	--

Примітка: згруповано автором за матеріалами [9,13,15,16,19].

Підходи до розкриття змісту моделей соціальної держави висвітлюють критерії, відповідність яким дасть змогу визначити доцільну для України модель розвитку соціальної держави. Звернімо увагу, що автори одностайно зосереджують увагу на рівні відповідальності громадян і держави, соціальному страхуванні, рівні соціальної допомоги (підтримки), перерозподілу доходів, крім того, Т. Токарський, А. Шевчук, згадують про рівень оподаткування, а Ю. Скулиш, О. Пищуліна, О. Куценко, А. Горбачик, ставлять акцент на ролі інститутів страхування та соціальної позиції індивіда. Зауважимо також, що реалізація кожної з моделей вимагає різного обсягу фінансових ресурсів. На основі зазначених підходів та аналізу фінансових факторів спробуємо визначити фактичну відповідність України критеріям моделей соціальної держави, з метою виділення подальших орієнтирів розвитку.

Рівень перерозподілу ВВП через бюджет України за останні 6 років відображено у табл.2.

Показник частки доходів і видатків Зведеного бюджету України у ВВП свідчить про помірний рівень централізації ВВП, що є ознакою корпоративної моделі соціальної держави. Очікувати у найближчій перспективі збільшення рівня перерозподілу ВВП через бюджет немає підстав. По-перше, Податковим кодексом України передбачене поступове зменшення ставок ПДВ та податку на прибуток - основних бюджетоутворюючих податків, а також суттєве збільшення пільг з податку на прибуток. По-друге, рівень податкової культури зали-

шається низьким, тому навряд чи варто розраховувати, що платники легалізують об'єкти оподаткування унаслідок зменшення податкового навантаження, відтак надходження до бюджету збільшаться. Такий рівень перерозподілу ВВП через бюджет дає можливість реалізувати корпоративну, а не ліберальну чи, тим більше, соціал-демократичну модель.

З рівнем централізації ВВП також пов'язане податкове навантаження.

Рівень податкового навантаження у розвинутих країнах наведено у табл.3.

У порівнянні з іншими країнами, Україна має помірний рівень оподаткування, як в корпоративній моделі соціальної держави. Відповідно до теорії суспільної корисності Дж. Б'юкенена: «На ринку люди міняють яблука на апельсини, а в політиці - погоджуються платити податки в обмін на блага, необхідні всім і кожному - від місцевої пожежної охорони до суду» [2, с.540]. Відомо, якщо «коефіцієнт співвідношення сум податкових платежів і фінансованих державою суспільних благ та трансфертних платежів не опускається нижче 80%, то високий рівень оподаткування виправдовує себе, і гранична корисність вилучених державою обов'язкових зборів з фізичних і юридичних осіб не порушується». Наприклад, в Україні даний коефіцієнт, за оцінками деяких фахівців, «не перевищує 26%, в той час як у Швеції - 86%», тобто можна побачити, що механізм взаємобміну в Україні неефективний [14,с.167]. Оцінити соціальну політику України можна на основі видатків державного бюджету України (табл.4).

Таблиця 2

Рівень перерозподілу ВВП через бюджет України

Показники	2006	2007	2008	2009	2010	2011*
ВВП, млн.грн	544153,00	720731,00	948056,00	913345,00	1094607,00	1045600,00
Доходи Зведеного бюджету України, млн.грн	171811,50	219939,10	297844,60	272967,00	314510,00	359221,7
Питома вага доходів Зведеного бюджету України у ВВП, %	31,57	30,52	31,42	29,89	28,73	34,36
Видатки Зведеного бюджету України	175234,5	226035,7	309203,7	307312,2	377842,8	362845,7
Питома вага видатків Зведеного бюджету України у ВВП, %	32,20	31,36	32,61	33,65	34,52	34,70

*Показники за січень-листопад

Примітка: складено автором за даними Міністерства фінансів України

Таблиця 3

Податкове навантаження в світі

№	Країна	Податкове навантаження, %				
		2006	2007	2008	2009	2010
1.	США	27,9	27,9	26,3	24,1	24,8
2.	Швейцарія	29,1	28,9	29,1	29,7	29,8
3.	Україна	35,7	34,73	35,8	33,7	33,8
4.	Німеччина	35,6	36,0	36,4	37,3	36,3
5.	Великобританія	36,4	36,0	35,7	34,3	35,0
6.	Іспанія	36,6	37,2	33,3	30,6	31,7
7.	Австрія	41,5	41,8	42,8	42,7	42,0
8.	Фінляндія	43,8	43,0	42,9	42,6	42,1
9.	Італія	42,3	43,4	43,3	43,4	43,0
10.	Норвегія	43,9	43,6	42,9	42,9	42,8
11.	Франція	44,4	43,7	43,5	42,4	42,9
12.	Швеція	48,3	47,4	46,4	46,7	45,8
13.	Данія	49,6	48,9	48,1	48,1	48,2

Примітка: складено автором за даними Пенсійного фонду України, Офіційного сайту Organisation for Economic Co-operation and Development [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.oecd-ilibrary.org/taxation/total-tax-revenue_20758510-table2

Таблиця 4

Показники виконання Державного бюджету України за видатками у розрізі функціональної класифікації

№ з/п	Показники	Виконано, %					
		2006р.	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011*р.
1.	Всього	100	100	100	100	100	100
	у тому числі:						
2.	Загальнодержавні функції	10,3	9,7	9,0	10,2	11,4	12,0
3.	Оборона	4,7	5,4	4,9	4,0	3,7	3,9
4.	Громадський порядок, безпека та судова влада	9,2	10,5	10,3	10,0	9,4	9,5
5.	Економічна діяльність	14,9	17,1	16,0	13,7	11,9	9,2
6.	Охорона навколишнього природного середовища	0,9	1,0	0,9	0,8	0,8	0,5
7.	Житлово-комунальне господарство	0,1	0,4	0,2	0,1	0,3	0,0
8.	Охорона здоров'я	3,0	3,6	3,1	3,1	2,9	2,2
9.	Духовний і фізичний розвиток	1,0	1,1	1,2	1,3	1,7	0,8
10.	Освіта	8,8	8,7	8,9	9,9	9,5	9,1
11.	Соціальний захист та соціальне забезпечення	22,1	16,8	21,0	21,2	22,8	22,6
12.	Міжбюджетні трансферти	24,9	25,7	24,5	25,7	25,6	30,2

* Показники за січень-березень 2011 р.

Примітка: складено автором за матеріалами серії книг [5]

За даними табл. 4 можемо проаналізувати видатки бюджету України, найбільшу питому вагу в яких займають кошти, що передаються до бюджетів інших рівнів в середньому 25,2% і соціальний захист та соціальне забезпечення -20,3% (найменший показник у 2007 р. - 16,8%, і найбільший у 2010 р. - 22,8%).

Соціальні виплати посідають також вагоме місце у структурі доходів населення (табл. 5).

Вищезазначені дані показують, що основним доходом громадян України є заробітна плата, питома вага якої становить більше 40%, проте розмір соціальної допомоги та інших поточних трансфертів останні роки (2006-2011) відіграє досить вагому роль, що підтверджує показник питомої ваги, в середньому -37, 5%.

Дана тенденція нагадує соціальну політику характерну для моделі соціалдемократичної держави, де через бюджет реалізуються численні соціальні гарантії, і свідчить про те, що

роль держави у соціальному забезпеченні вагома.

На перший погляд здається, що соціальна політика України є патерналістського характеру, що притаманно соціал-демократичній моделі. Однак у розрахунку на одну особу - одержувача соціальних виплат - розмір виплат є дуже низьким. Можливо, це краще, ніж зовсім нічого, проте проблема бідності за рахунок державної допомоги не вирішується. За рівня перерозподілу ВВП через бюджет, що має місце в Україні (табл.1), та обсягу самого ВВП можливостей для суттєвого збільшення соціальних виплат немає.

У системі соціальних виплат вагоме місце посідають виплати по безробіттю. Показники зареєстрованого безробіття в Україні наведені у табл.6

За останніх 5 років спостерігаємо зниження кількості безробітних в Україні, проте середній розмір допомоги за місяць має зростаючу тенденцію, таким чином, це обтяжує бюджет України і не сприяє розвитку.

Таблиця 5

Структура доходів населення України за 2006-2011 рр.

Доходи	2006		2007		2008		2009		2010		2011*	
	млн.грн.	%	млн.грн.	%	млн.грн.	%	млн.грн.	%	млн.грн.	%	млн.грн.	%
Всього	472061	100	623289	100	845641	100	894286	100	1101175	100	1344503	100
заробітна плата	205120	43,45	278968	44,76	366387	43,33	365300	40,85	449553	40,82	1344503	40,2
прибуток та змішаний дохід	69186	14,66	95203	15,27	131139	15,51	129760	14,51	160025	14,53	74501	22,3
доходи від власності (одержані)	13855	2,94	20078	3,22	28432	3,36	34654	3,88	67856	6,16	15676	4,7
соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	183900	38,96	229040	36,75	319688	37,80	364572	40,77	423741	38,48	109859	32,8
у тому числі:												
соціальні допомоги	103092	21,84	124472	19,97	180455	21,34	204101	22,82	237213	21,54	67144	20,0
інші поточні трансферти	14510	3,07	18209	2,92	26092	3,09	32984	3,69	34397	3,12	8734	2,6
соціальні трансферти в натурі	66298	14,04	86359	13,86	113136	13,38	127487	14,26	152131	13,82	33981	10,2

*Показники за III квартал 2011 р.

Примітка: складено автором за матеріалами Офіційного сайту Державної служби статистики України. Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Показники зареєстрованого безробіття в Україні

Роки	Кількість зареєстрованих безробітних (середнє знач.)			Середній розмір допомоги за місяць, гривень
	Всього, тис. осіб	З них отримують допомогу по безробіттю, тис. осіб	у % до населення працездатного віку	
2007	668,23	482,99	2,38	294,32
2008	604,42	446,38	2,15	451,06
2009	680,06	512,93	2,42	630,08
2010	452,66	333,03	1,62	712,80
2011	502,69	369,53	1,83	847,25

Примітка: складено автором за матеріалами Офіційного сайту Державної служби статистики України. Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

В. Ойкен зазначає, що «...Забезпечення членів суспільства, а тим самим і робітників, пенсіонерів та інших практично повністю залежних у соціальному відношенні осіб, обумовлюється перш за все працездатністю всього виробничого апарату» [11, с.405]. Дана позиція чітко пропагує необхідність дієвого виробничого процесу, налагодивши який держава буде найбільш кориснішою своїм громадянам.

Проаналізуємо світову тенденцію безробіття, показники якого схематично зображені на рис.1.

З даних рис.1, бачимо, що для України характерною є неповна зай-

нятість, рівень безробіття в нашій країні в порівнянні з європейськими країнами є помірним, що відповідає критеріям корпоративної моделі соціальної держави. Цитуючи В. Ойкена: «Відповідно, якщо правильне те положення, згідно якого можна розподіляти тільки те, що було до цього вироблене, то перше питання всіх соціальних реформаторів повинно буди адресоване економічному порядку, який має найвищий показник економічної ефективності» [11, с.406].

Таким чином, сьогодні Україна поєднує ознаки корпоративної, ліберальної та соціал-демократичної моделей соціальної держави. Проте, для перс-

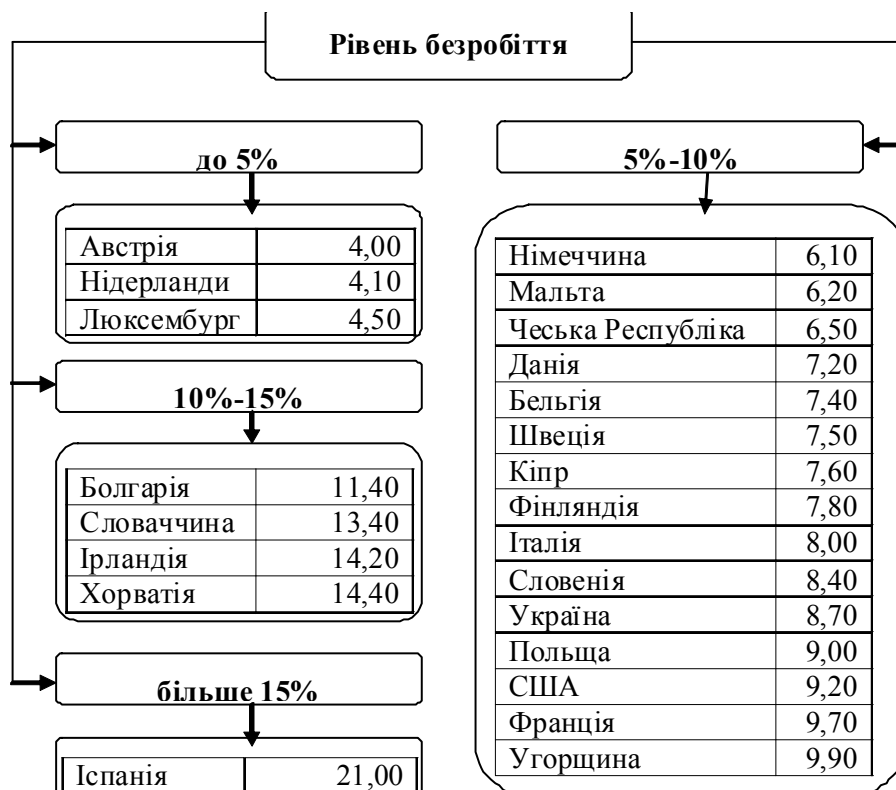

Рис. 1 Рівень безробіття в світі за I півріччя 2011 р.

Примітка: згруповано автором за матеріалами Офіційного сайту Державної служби зайнятості України. Електронний ресурс. - Режим доступу: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=217326&cat_id=124867

пективного майбутнього має сенс дотримуватися лінії корпоративної моделі, яка запрограмована на людей, що бажають діяти, працювати і самостійно себе забезпечувати.

Підкреслимо, що при здійсненні соціальної політики держави потрібно розмежовувати ідею «соціальної держави» від «держави добробуту». Західнонімецькі теоретики досить критично відносилися до «концепції держави добробуту» і «західнонімецькі законодавці повністю свідомо відмовились від поняття «держави добробуту», конституційно закріпивши статус ФРН як «соціально правової держави» [7, с.170]. Як зазначає С. Завадський їх позиція була обумовлена неприйнятністю політики «держави добробуту», яка передбачає: «домінування принципу рівності над свободою; відповідальність держави за життєвий рівень громадян; значне втручання держави в економічне життя. Як наслідок може сформуватися споживацьке відношення громадян до держави та зниження особистої ініціативи і відповідальності. Відмінність ідеології соціальної держави полягає в тому, що основний акцент ставиться не на соціальні гарантії, а на створення поля дії для вільної ініціативи особистості, що є основою добробуту громадян» [7, с.170-171].

На нашу думку, згадуючи про соціальну політику потрібно пам'ятати, що «Багато хліба буває і на ниві бідних, проте деякі гинуть від безладу» [3]. Звідси реалізація ідеї соціальної держави має базуватися на: стимулюванні продуктивності праці, шляхом встановлення достатнього для задоволення елементарних потреб мінімального рівня заробітної плати; наданні матеріальної соціальної допомоги лише людям, які не можуть працювати у зв'язку з вадами здоров'я, особам непрацездатного віку; сприяти розвитку освіти та охорони здоров'я на комерційній основі та ін.

Таким чином, суть ідеї соціальної держави полягає в тому, що всі мають працювати і не розраховувати на соціальне утримання. Для її реалізації в Україні, враховуючи фінансові можливості держави, доцільною вбачається корпоративна модель. Необхідною передумовою розбудови держави за такою

моделлю, є формування правового середовища, у якому за допомогою економічних інструментів, зменшуючи численність пільг та збільшуючи заробітну плату, держава могла б регулювати і контролювати функціонування економіки країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Алле М.* Экономика как наука: Пер.с франц. И.А.Егорова.М.:Наука для общества, РГГУ.1995.168с.

2. *Базилевич В.Д.* Історія економічних учень: Підручник: У 2 ч. - Ч. 2 / За ред. В.Д. Базилевича. - 2-ге вид., випр. - К.: Знання, 2005. - 567 с.

3. Библия. Книги священного писания Ветхого и Нового завета, WWP Minsk, Belarus, 1999. - Гл.6 Притчи Соломона: 6:11

4. *Бласко Г.* Социальное рыночное хозяйство и его применение. (Экономическое чудо или экономическая загадка?). - К.: Культурный центр «Світовид». - 1992 - 60с.

5. Бюджетний Моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2008, 2010, 2011 рік/[Щербина І.Ф., Рудик А.Ю., Зубенко В.В., Самчинська І.В.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи», USAID.-К.:.-136с

6. *Эрхард Л.* Благосостояние для всех: Репринт. воспроизведение: Пер. с нем. /Вступ. ст. Б.Б. Багряцкого, В.Г. Гребенникова. - М.: Дело, 2001. - 352с.

7. *Завадский С.* «Государство благоденствия». Доктрина и практика: Пер.с польск. Челябинской Б.Т. и канд.фил.н. Якушева А.А./ Под.ред.канд.юр.н. Шахназарова Г.Х., М. - «Прогресс», 1966. - 375с.

8. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page>

9. *Куценко О.Д., Горбачик А.П.* Соціально відповідальна держава в очікуваннях громадян: українське суспільство і європейській перспективі// Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. - 2011. - №941. - С.111-122

10. *Мизес Людвиг фон* Человеческая деятельность: Трактат по экономической теории/Пер. С 3-го испр.англ.изд.

А.В.Куряева. - М.: ОАО «НПО «Экономика», 2000. - 878 с.

11. *Ойкен В.* Основные принципы экономической политики: Пер. с нем./Общ.ред. Л.И.Целидина и К.Херрманн-Пиллата, вступ.сл. О.Р.Лациса. - М.: «Прогресс», 1995. - 496с.

12. Офіційний сайт Ukranews [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ukranews.com/uk/news/ukraine/2010/04/09/16261>

13. *Піщуліна О.М.* Шлях до довгострокової соціальної стратегії: на перехресті вибору // Стратегічні пріоритети .- 2006. - № 1. - С.111-117

14. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій. Навчальний посібник./Під редакцією д-ра екон. наук, проф. Іванова Ю.Б., д-ра екон. наук, проф. Майбурова І.А.- Х.: ВД «ІНЖЕК», 2010. - 492с.

15. *Скулиш Ю.І.* Моделі фінансового забезпечення розвитку соціальної сфери // Наукові праці НДФІ. - 2008. - № 2(43). - С.26-33

16. *Токарский Т.* Европейская модель «государства благосостояния»: теория и практика // ЖУРНАЛ ЕВРОПЕЙСКОЙ ЭКОНОМИКИ. - Декабрь 2006. - Том 5 (№4). - С. 367- 377

17. *Усоскин В.М.* «Денежный мир» Милтона Фридена. - М.: Мысль, 1989. - 173 с.

18. *Хаек Ф.А.* Право, законодавство та свобода: Нове викладення широких принципів справедливості та політичної економії: в 3-х т. Т.3.: Політичний устрій вільного народу: Пер. з англ. - К.: Сфера, 2000. - 252с.

19. *Шевчук А.П.* Формування моделей соціальної політики як складова державного управління в соціально-економічній сфері // Університетські наукові записки. - 2006. - № 2(18). - С.310-317